

CREAREA UNIUNII ECONOMICE ȘI MONETARE ÎN EUROPA, PREMIZĂ A EFICIENȚEI ȘI STABILITĂȚII SISTEMULUI FINANCIAR INDIVIDUAL ȘI DE GRUP

Prof.univ.dr. **Ion NIȚU**
Universitatea „Athenaeum”

Lector dr.**Natalița HURDUC**
Universitatea „Athenaeum”

Drd.Nicoleta HURDUC
Academia de Studii Economice București

Abstract:

Eurosistemul este un factor activ în consolidarea măsurilor care contribuie la stabilitatea financiară nu numai în zona euro ci și la nivelul Uniunii Europene. Acest lucru a devenit necesar urmare integrării tot mai accentuate și a evoluției tot mai rapide a piețelor financiare din Europa. În domeniul gestionării crizelor financiare, Eurosistemul, prin BCE efectuează anual evaluări macroprudențiale și structurale ale sectorului bancar din UE și promovează încheierea unor acorduri voluntare de cooperare între autorități. Pentru consolidarea stabilității financiare însă, este necesară îmbunătățirea constantă a măsurilor și politicilor monetare pentru a răspunde provocărilor care decurg din complexitatea cadrului instituțional al UE.

Cuvinte cheie: Uniunea Europeană, Eurosistem, politica monetară, stabilitate financiară.

Clasificare JEL: E52 , E58, G21

I. Introducere¹

1.1. Integrarea Europeană

Crearea uniunii economice și monetare în Europa a fost anticipată o dată cu înființarea în anul 1952 a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO), din care făceau parte șase state europene: Belgia, Germania, Franța, Italia, Luxemburg și Tarile de Jos.

În anul 1958 aceleași șase țări au fondat Comunitatea Economică Europeană (CEE) și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (CEEA). În timp, o dată cu consolidarea relațiilor interstatale, s-a fondat Comunitatea Europeană (CE), iar în anul 1993 odată cu adoptarea Tratatului de la Maastricht, s-a înființat Uniunea Europeană.

¹ The European Central Bank, the Eurosystem, the European System of Central Banks (april, 2009);

În perioada anilor 1973-2007, numărul statelor membre ale Uniunii Europene a crescut la 27, prin aderarea următoarelor țări: Danemarca, Irlanda și Regatul Unit al Marii Britanii (1973), Grecia (1981), Portugalia și Spania (1986), Austria, Finlanda și Suedia (1995), Republica Cehă, Estonia, Cipru, Letonia, Lituania, Ungaria, Malta, Polonia, Slovenia și Slovacia (2004), Bulgaria și România (2007).

1.2. Condiții de aderare la Uniunea Europeană (UE)

Țările care doreau să adere la UE, trebuiau să îndeplinească în prealabil, o serie de condiții, denumite „Criteriile de la Copenhaga”, care prevăd ca viitoarele state membre să dispună de:

- instituții stabile care să garanteze democrația, statul de drept, drepturile omului, precum și respectarea și protecția minorităților;
- o economie de piață funcțională și capacitatea de a face față presiunilor concurențiale.

1.3. Etapele parcurse în realizarea Uniunii Economice și Monetare

Realizarea Uniunii Economice și Monetare a presupus parcurgerea a trei etape :

- prima etapă realizată între anii 1990 și 1993, s-a caracterizat în principal prin definirea pieței unice europene, ca urmare a înlăturării tuturor barierelor interne în calea liberei circulații a persoanelor, mărfurilor, capitalurilor și serviciilor în Europa;
- a doua etapă realizată între anii 1994 și 1998, a început cu înființarea Institutului Monetar European și s-au făcut pregătiri de ordin tehnic pentru adoptarea monedei unice, evitării deficitelor excesive și intensificării procesului de convergență a politicilor economice și monetare ale statelor membre (în vederea asigurării stabilității prețurilor și solidității finanțelor publice);
- a treia etapă a început la 1 ianuarie 1999, prin fixarea irevocabilă a cursurilor de schimb, transferarea către Banca Centrală Europeană a competențelor în domeniul politicilor monetare și introducerea monedei euro, ca monedă unică.

Prin aderarea la Uniunea Europeană, statele membre se angajează să adopte moneda euro, într-un anumit număr de ani, atunci când vor îndeplini anumite criterii de convergență.

1.4. Criteriile de convergență pentru adoptarea monedei unice euro

Tratatul de la Maastricht prevede ca țările care doresc adoptarea monedei unice euro trebuie să îndeplinească anumite criterii, care să demonstreze un nivel ridicat de „convergență durabilă”. Criteriile de convergență sunt următoarele:

- un grad înalt de stabilitate a prețurilor;
- finanțe publice solide;
- un curs de schimb stabil;
- rate scăzute și stabile ale dobânzilor pe termen lung;
- independența băncii centrale a statului.

Aceste criterii pot fi realizate doar de acele state care promovează politici economice orientate către stabilitate și care prezintă un istoric de stabilitate a prețurilor.

II. Eurosistemul și Sistemul European al Băncilor Centrale Naționale¹

Eurosistemul cuprinde Banca Centrală Europeană și Băncile Centrale Naționale ale statelor membre care au adoptat euro (în prezent sunt 16 state).

Sistemul European al Băncilor Centrale (SEBC) este format din Banca Centrală Europeană și băncile centrale naționale ale tuturor statelor membre ale UE.

Băncile Centrale Naționale ale statelor membre care nu au adoptat moneda unică își mențin propriile competențe în domeniul politicii monetare, în conformitate cu legislația națională (Banca Națională a României face parte din SEBC).

II.1. Atribuțiile Eurosistemului

Eurosistemul are patru atribuții majore :

1. aplicarea politicii monetare adoptate de către BCE (de exemplu: decizii privind ratele dobânzilor reprezentative, decizii referitoare la obiectivele monetare și furnizarea de lichiditate);
2. derularea operațiunilor valutare;
3. deținerea și administrarea rezervelor oficiale ale statelor din zona euro;
4. promovarea bunei funcționări a sistemelor de plăți.

Alte atribuții: realizarea supravegherii financiare, elaborarea statisticilor monetare și financiare, consilierea legislatorilor în sfera sa de competență, emiterea de bancnote euro.

Trebuie remarcat în mod deosebit faptul că Eurosistemului îi este interzis în prezent acordarea de credite organismelor comunitare sau entităților din sectorul public național, fapt care îi sporește independența, protejându-l de orice tip de influență exercitată de către autoritățile publice.

Ca urmare a **crizei financiare din Grecia** (2010), au apărut susținători ai ideii formării unui organism european nou, a unui Fond Monetar European, care ar urma să acorde sprijin țărilor membre Eurosistemului, țări aflate în dificultate (ceea ce în prezent îi este interzis Eurosistemului).

¹ The European Central Bank, the Eurosystem, the European System of Central Banks (april, 2009);

II.2. Obiectivele Eurosistemului

Obiectivul principal al Eurosistemului este menținerea stabilității prețurilor. Celelalte obiective ale Eurosistemului (progresul economic și social, un grad ridicat de ocupare a forței de muncă, o dezvoltare durabilă și echilibrată) se pot realiza doar prin menținerea stabilității prețurilor.

Inflația și deflația reprezintă fenomene economice importante, care pot avea consecințe negative asupra economiei.

Inflația este definită ca o creștere generală a prețurilor bunurilor și serviciilor pe o perioadă îndelungată, care conduce la scăderea valorii banilor și deci a puterii de cumpărare a acestora.

Deflația este definită ca o scădere generală a prețurilor pe o perioadă îndelungată.

În absența inflației sau deflației, putem spune că apare stabilitatea prețurilor, perioada în care prețurile rămân stabile în timp.

Este important să se facă distincția între variațiile prețurilor oricăror bunuri sau servicii considerate individual și cele ale nivelului general al prețurilor. Modificările frecvente ale prețurilor individuale sunt relativ normale în economiile de piață, chiar și atunci când prețurile sunt stabile în ansamblu. Modificarea condițiilor privind cererea și/sau oferta de diferite bunuri sau servicii considerate individual conduce la variații ale prețurilor.

Pentru măsurarea inflației, de obicei se utilizează indicatorul „indicele prețurilor de consum”. În acest scop, se analizează tiparele de cumpărare ale consumatorilor pentru a identifica articole de bunuri și servicii pe care aceștia le cumpără în mod obișnuit și care pot fi considerate ca fiind reprezentative pentru consumul mediu într-o economie.

Înscrierea acestor articole într-o „listă de cumpărături” și ponderarea lor în funcție de importanța în bugetele consumatorilor conduc la elaborarea a ceea ce este cunoscut drept „coșul de consum”. Trebuie spus însă că evoluția nivelului prețurilor identificată prin intermediul acestui coș, reflectă numai situația unui consumator „mediu”. Altfel spus, inflația măsurată cu ajutorul indicelui reprezintă doar o măsurare aproximativă a situației medii din economie, care nu este identică cu variațiile nivelului general al prețurilor cu care se confruntă fiecare consumator.

II.2.1. Avantajele principale ale stabilității prețurilor

1. Stabilitatea prețurilor permite populației și întreprinderilor să identifice cu ușurință variațiile la nivelul prețurilor bunurilor în raport cu alte bunuri putând lua decizii legate de consum și investiții în cunoștință de cauză.

2. Stabilitatea prețurilor permite creditorilor să renunțe la solicitarea „primei de risc de inflație” pentru compensarea riscurilor inflaționiste asociate deținerii de active nominale pe termen mai lung. Astfel, debitorii profitând de scăderea ratelor de plată, își folosesc resursele mai eficient, în investiții care pot favoriza crearea de locuri de muncă și realizarea unei prosperități economice în general.

3. Stabilitatea prețurilor motivează persoanele fizice și întreprinderile să nu deturneze resurse din sfera productivă, pentru a se proteja împotriva inflației sau a deflației (de exemplu, indexarea veniturilor nominale la evoluția prețurilor), contribuind astfel la dezvoltarea economică.

4. Stabilitatea prețurilor previne apariția unor probleme majore de ordin economic, social și politic legate de distribuirea arbitrară a avuției și a veniturilor, observată în perioadele de inflație și de deflație.

De exemplu, în perioada de inflație deținătorii de economii la bănci se confruntă cu scăderea valorii reale a economiilor lor, în timp ce titularii de credite au de rambursat o valoare reală mai mică. În aceste situații apare fenomenul de transfer relativ de venituri de la deținătorii de economii la titularii de credite. În perioade de deflație fenomenul este invers.

5. Reevaluările bruște ale activelor, ca urmare a unor variații neprevăzute ale inflației, pot compromite soliditatea bilanțului unei bănci.

De exemplu, o creștere neprevăzută a inflației va conduce la o scădere a valorii reale a activelor, iar banca se poate confrunta cu probleme de solvabilitate. Dacă prin politica monetară se menține stabilitatea prețurilor, șocurile inflaționiste sau deflaționiste la adresa reală a activelor nominale sunt evitate, iar stabilitatea financiară este astfel consolidată.

Prin menținerea stabilității prețurilor, băncile centrale contribuie la realizarea obiectivelor economice generale, cum ar fi: nivel de trai mai ridicat, expansiunea mai stabilă a activității economice și un grad mai ridicat de ocupare a forței de muncă.

II.3. Instrumentele de politică monetară care ajută Eurosistemul la realizarea obiectivelor sale¹

Pentru realizarea obiectivelor sale, Eurosistemul dispune de un set de instrumente de politică monetară:

- a. operațiuni pe piața monetară;
- b. facilități permanente;
- c. constituirea de rezerve minime obligatorii.

a. Operațiuni pe piața monetară

Operațiunile pe piața monetară dețin un rol important în politica monetară a Eurosistemului, având drept scop ghidarea ratelor dobânzilor, gestionarea condițiilor de lichiditate pe **pieță** și indicarea orientării politicii monetare. Pentru efectuarea operațiunilor pe piața monetară sunt **folosite cinci tipuri de instrumente**: tranzacțiile reversibile (aplicabile pe baza contractelor repo sau a creditelor colateralizate), tranzacții simple, emiterea de certificate de debit,

¹ The implementation of monetary policy in the euro area – General documentation on Eurosystem monetary policy instruments and procedures (november, 2008)

operațiuni de swap valutar și atragerea de depozite la termen. Operațiunile de piață monetară sunt inițiate de BCE, derulate de către băncile naționale membre ale Eurosistemului și se pot realiza prin licitații standard, licitații rapide sau proceduri bilaterale.

Clasificarea operațiunilor de piață monetară ale Eurosistemului, în funcție de obiective, periodicitate și procedurile lor, este următoarea:

- operațiuni principale de refinanțare, care sunt tranzacții reversibile, periodice, în vederea furnizării de lichiditate, efectuate cu frecvența săptămânală și cu scadența, în general, de o săptămână;

- operațiuni de lichiditate, de refinanțare pe termen mai lung, care sunt tranzacții reversibile în vederea furnizării de lichiditate, efectuate cu frecvența lunară și având în mod obișnuit scadența de trei luni;

- operațiuni de reglaj fin, care se execută ad-hoc, în scopul gestionării lichidității pe piață și al orientării ratelor dobânzilor, în special pentru a atenua efectele exercitate asupra ratelor dobânzilor de fluctuațiile neanticipate ale lichidității pe piață. Aceste operațiuni sunt executate, în mod obișnuit de către băncile centrale naționale, prin licitații rapide sau proceduri bilaterale;

- operațiuni structurale, care se realizează prin emiterea de certificate de debit, tranzacții reversibile și tranzacții simple. Aceste operațiuni sunt executate atunci când BCE vizează ajustarea poziției structurale a Eurosistemului față de sectorul financiar, fiind executate prin proceduri bilaterale.

b. Facilități permanente

Facilitățile permanente sunt administrate în mod descentralizat de către băncile centrale naționale. Scopul facilităților permanente este de a furniza și de a absorbi lichiditate overnight, de a indica orientarea generală a politicii monetare și de a limita fluctuația ratelor dobânzilor overnight de pe piață. Aceste facilități sunt:

- creditarea marginală, utilizată pentru a obține lichiditate overnight de la băncile centrale naționale în schimbul unor active eligibile;

- facilitatea de depozit, pentru a plasa depozite overnight la băncile centrale naționale.

c. Rezerve minime obligatorii

Regimul rezervelor minime obligatorii (RMO) al Eurosistemului se aplică instituțiilor de credit din zona euro și are drept scop principal stabilizarea ratelor dobânzilor pe piața monetară și crearea unui deficit structural de lichiditate. Rezervele minime obligatorii se determină pentru fiecare instituție în funcție de elementele din bilanțul acesteia. RMO sunt remunerate la rata dobânzii aferentă operațiunilor principale de refinanțare ale Eurosistemului.

III. Gestionarea crizelor financiare¹

Distribuirea responsabilităților de gestionare a crizelor între Eurosistem, băncile centrale naționale, autoritățile de supraveghere și ministerele de finanțe depinde de natura crizei (de lichiditate sau de solvabilitate).

În cursul unei crize generale de lichiditate, BCE poate contribui la restabilirea funcționării eficiente a pieței monetare, prin intermediul operațiunilor de furnizare de lichiditate, utilizând procedurile operaționale convenite la nivelul Eurosistemului. Instituțiile de credit care nu dispun de lichidități, dar sunt solvabile, pot apela, temporar și în schimbul unor garanții corespunzătoare, la facilitatea de urgență (emergency liquidity assistance) oferită de Banca Centrală Națională, doar în cazuri de prevenire sau limitare a efectelor sistemice potențiale generate de contagiunea între alte instituții financiare.

În cazul unei crize de solvabilitate, principala responsabilitate pentru gestionarea și soluționarea crizei îi revine ministerului de finanțe, care decide asupra acordării/neacordării de sprijin financiar și autorităților de supraveghere, care pot lua măsuri excepționale de supraveghere în vederea stabilizării instituției aflate în dificultate sau pot decide lichidarea acesteia.

Indiferent de natura unei crize financiare (de lichiditate sau de solvabilitate), Eurosistemul poate susține eforturile de gestionare a crizelor datorită experienței și cunoștințelor analitice rezultate din monitorizarea stabilității financiare și din evaluarea potențialelor canale de propagare a dezechilibrelor financiare în cadrul sistemului financiar și a posibilelor implicații asupra stabilității acestuia.

În ultimul deceniu au fost făcute numeroase demersuri în vederea consolidării acordurilor comunitare privind gestionarea crizelor. Eurosistemul a contribuit în mod activ în trei domenii principale :

- a. clarificarea cadrului legislativ privind gestionarea crizelor, prin Directiva de adecvare a capitalului (2006) și Directiva privind conglomeratele financiare (2002);
- b. extinderea și îmbunătățirea permanentă a acordurilor de cooperare voluntară între autorități, sub forma acordurilor de cooperare la nivelul UE;
- c. exerciții de simulare a crizelor la nivelul UE și a Eurosistemului în vederea consolidării legislației existente, a acordurilor neoficiale și a îmbunătățirii nivelului de pregătire pentru soluționarea crizelor.

În ceea ce privește consolidarea acordurilor de stabilitate financiară în zona euro și în UE, Eurosistemul a contribuit astfel:

1. eurosistemul a întreprins demersuri la nivelul zonei euro în vederea stimulării și menținerii stabilității sistemului financiar, vizând monitorizarea și evaluarea stabilității financiare, precum și operațiunile

¹ Monthly Bulletin-10th anniversary of the ECB (may, 2008)

de piață destinate remedierii șocurilor financiare și limitării tensiunilor pe piața monetară din zona euro;

2. eurosistemul susține politica autorităților naționale cu privire la monitorizarea și evaluarea stabilității financiare, la reglementarea și supravegherea financiară și la gestionarea crizelor.

În anul 2005 și ulterior prelungit și actualizat în anul 2008, s-a încheiat între BCE și statele membre UE un acord (la care și Banca Națională a României este parte), intitulat „Acordul de cooperare între autoritățile de supraveghere financiară, Băncile Centrale și Ministerele de Finanțe din Uniunea Europeană privind stabilitatea financiară transfrontalieră” a cărui obiectiv este de a asigura cooperarea în crizele financiare între Autoritățile de supraveghere financiară, Băncile Centrale și Ministerele de finanțe prin proceduri adecvate de schimb de informații și evaluări, cu scopul de a facilita îndeplinirea funcțiilor lor și de a păstra stabilitatea sistemului financiar al Statelor Membre individuale și a UE ca întreg.

Cooperarea între Părți (prevăzută de Acord)¹, atât în perioade normale, cât și în crize financiare va implica:

- stabilirea unui cadru potrivit de cooperare cu scopul de a pregăti soluții și acțiuni comune pentru a gestiona potențialele efecte negative ale unei crize;
- schimbul de informații relevante pentru preîntâmpinarea, gestiunea și rezolvarea unei crize financiare sistemice transfrontaliere, inclusiv evaluări ale situației pentru a permite Părților relevante evaluarea promptă a naturii sistemice și a implicațiilor transfrontaliere ale crizei, prin folosirea cadrului comun pentru evaluări sistemice;
- coordonarea comunicărilor cu publicul;
- stabilirea planurilor de urgență, inclusiv teste de rezistență și exerciții de simulare.

IV. Provocări ale viitorului

Cadrul UE privind stabilitatea financiară se află în continuă dezvoltare și necesită îmbunătățiri suplimentare pentru a fi în concordanță cu progresul înregistrat de integrarea și inovația financiară. Astfel, în viitor Eurosistemul își propune să accentueze următoarele abordări:

- înțelegerea corespunzătoare a sistemului financiar, care este complex și supus unor modificări rapide; adoptarea de măsuri care să permită realizarea unei analize mai cuprinzătoare a interdependenței între sectoarele economice și financiare, precum și a progreselor consemnate de tehnicile de simulare a crizelor la nivel macro;

¹ Acordul de cooperare între autoritățile de supraveghere financiară, băncile centrale și ministerele de finanțe din Uniunea Europeană, privind stabilitatea financiară transfrontalieră – Bruxelles, 1 iunie 2008 .

- creșterea rolului activ în asigurarea de consultanță de calitate cu privire la dezvoltarea acordurilor comunitare de reglementare și supraveghere financiară;
- menținerea ritmului de îmbunătățire a acordurilor comunitare privind gestionarea crizelor;
- stimularea permanentă a cooperării între băncile centrale și autoritățile comunitare de supraveghere, mai ales în ceea ce privește principalele grupuri financiare care efectuează tranzacții transfrontaliere. Schimbul rapid de informații privind evoluțiile importante și profilul de risc al acestor grupuri trebuie să aibă continuitate, fiind necesar pentru gestionarea situațiilor de criza.

Criza mondială economico-financiară (în particular, criza financiară din Grecia), poate fi cea mai mare provocare a Uniunii Europene și tocmai de aceea se poate spune că „modelul european”, ce presupune implicarea semnificativă a guvernelor în economie, supravegherea atentă a sistemului financiar, industriei și pieței muncii, sisteme de asigurări de sănătate și pensii de stat, înseamnă de fapt creșterea capacității de rezistență financiară și economică a țărilor membre.

BIBLIOGRAFIE

1. European Central Bank (March, 2010) - *Strengthening macro and micro-prudential supervision in EU candidates and potential candidates* - <http://www.ecb.europa.eu>;
2. European Central Bank (April, 2009) - *The European Central Bank, the Eurosystem, the European System of Central Banks* - <http://www.ecb.europa.eu>;
3. Anthony Saunders, Marcia Millon Cornett - *Financial Institutions Management (sixth edition)* - McGraw-Hill, 2008;
4. Didier Marteau – Monnaie, *Banque et Marchés Financiers* – Editura Economică, 2008;
5. Dieter Gerdesmeier (2009) - *The European Central Bank - Price stability : why is it important for you ?* – <http://www.ecb.europa.eu>;
6. European Central Bank (November, 2008) – *The implementation of monetary policy in the euro area: General documentation on Eurosystem monetary policy instruments and procedures* – <http://www.ecb.europa.eu>;
7. European Central Bank (May, 2008) - *Monthly Bulletin - 10 th anniversary of the ECB* - <http://www.ecb.europa.eu>;
8. *Acordul de cooperare între autoritățile de supraveghere financiară, băncile centrale și ministerele de finanțe din Uniunea Europeană, privind stabilitatea financiară transfrontalieră (1 iunie 2008)* – Bruxelles, 2008 - <http://www.bnro.ro>.